

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De jeugd, de zorg en het recht: slotbeschouwing over jeugdhulp in Nederland

Bruning, M.R.; Vereniging voor Gezondheidsrecht

Citation

Bruning, M. R. (2023). De jeugd, de zorg en het recht: slotbeschouwing over jeugdhulp in Nederland. In *Preadvies / Vereniging voor Gezondheidsrecht* (pp. 159-183). Den Haag: Boom Juridisch. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3721351>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3721351>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Deel 6

De jeugd, de zorg en het recht: slotbeschouwing over jeugdhulp in Nederland

Mariëlle Bruning*

* Prof. mr. drs. M.R. Bruning is hoogleraar Jeugdrecht aan de Universiteit Leiden.

1 Inleiding

In dit preadvies ‘De jeugd, de zorg en het recht’ is vanuit verschillende invalshoeken het thema jeugdhulp in Nederland belicht. Daarbij is gekeken naar relevante internationale kinderrechtenstandaarden, verschillende aspecten van jeugdhulp zoals die zijn geregeld in de Jeugdwet (financiering, kwaliteit en toezicht) en gedwongen vormen van jeugdhulp via de kinderrechtster die een maatregel van kindbeschermering uitspreekt (ondertoezichtstelling met of zonder uithuisplaatsing, gezagsbeëindiging, spoedmaatregelen) of die een machtiging gesloten jeugdhulp of een machtiging in de zin van de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz) afgeeft voor de plaatsing van een minderjarige in de kinder- en jeugdpsychiatrie.

Vanaf de inwerkingtreding van de Jeugdwet op 1 januari 2015 wordt gesproken over ‘jeugdhulp’, maar in de volksmond is ‘jeugdzorg’, de wettelijke term die tot aan de invoering van de Jeugdwet werd gebruikt, nog steeds gangbaar als we het hebben over hulp aan minderjarigen en hun ouders of verzorgers. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) hanteert het begrip jeugdzorg als verzamelnaam voor jeugdhulp, jeugdbeschermering en jeugdreclassering.¹

In verschillende bijdragen uit dit preadvies is al duidelijk geworden dat we kunnen spreken over roerige tijden; er is anno 2022 veel aan de hand in de jeugdzorg. In deze slotbeschouwing zal ik nader ingaan op het Nederlandse jeugdhulpstelsel en de wijze waarop in Nederland jeugdhulp als basis voor hulp in vrijwillig en gedwongen kader is geregeld. Daarmee kunnen de verschillende onderdelen van het preadvies nader worden geduud en ingebed. Ook zullen de zorgen over en de problemen in de jeugdhulp en jeugdbeschermering worden belicht. Het zal blijken dat discussies en vraagstukken over jeugdhulp en jeugdbeschermering veel raakvlakken hebben met het gezondheidsrecht.

In de volgende paragraaf zal ik nader ingaan op de vraag wat jeugdhulp precies is en hoe vaak er gebruik van wordt gemaakt. In paragraaf drie zal vervolgens worden ingegaan op jeugdhulp vanuit mensen- en kinderrechtenperspectief. Daarna zullen in paragraaf vier recente ontwikkelingen in de jeugdhulp en jeugdbeschermering de revue passeren. In paragraaf vijf volgen enkele reflecties en conclusies.

2 Jeugdhulp: waar hebben we het over?

Sinds de inwerkingtreding van de Jeugdwet in 2015 is met de decentralisatie alle zorg voor jeugd naar gemeenten gegaan. Gemeenten zijn financieel

1 www.nji.nl/sites/default/files/2021-07/Wat-is-het-verschil-tussen-jeugdzorgen-jeugdhulp-handout.pdf.

verantwoordelijk geworden voor jeugdhulp. De term ‘jeugdhulp’ die in de Jeugdwet wordt gehanteerd, omvat alle vormen van hulp en ondersteuning: opvoedvragen, opvoedhulp, jeugd-LVB en jeugd-ggz.² Het gaat bij jeugdhulp met andere woorden om hulp en zorg aan jongeren en hun ouders bij psychische, psychosociale en of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking van de jongere, of opvoedingsproblemen van de ouders.³ Het gaat om hulp variërend van licht ambulante tot intensieve, specialistische zorg voor multiproblemen, zoals eetstoornisklinieken en accommodaties voor gesloten jeugdzorg (ook wel jeugdzorgplus genoemd).⁴ Tot 2015 werd de term ‘jeugdzorg’ wettelijk gebruikt voor opvoedhulp en ondersteuning (vanuit de toenmalige Bureaus Jeugdzorg en zorgaanbieders). Jeugdbescherming, jeugdreclassering, jeugd-ggz en jeugd-LVB vielen niet onder jeugdzorg. Zo werd jeugd-ggz tot 2015 via de Zorgverzekeringswet geregeld, werd jeugd-LVB via de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) geregeld en werden jeugdbescherming en jeugdreclassering apart gefinancierd door provincies. Het doel van de decentralisatie met de Jeugdwet was om het jeugdstelsel te vereenvoudigen en het efficiënter en effectiever te maken, met als uiteindelijk doel het versterken van de eigen kracht van de jongere en van het zorgend en probleemoplossend vermogen van diens gezin en sociale omgeving.⁵ Daarbij stonden demedicaliseren, ontzorgen en normaliseren centraal. Door één bestuurslaag de regie te geven over het gehele jeugdhulpstelsel met één integraal financieringssysteem met een ontschotting van de geldstromen zouden gemeenten integrale en effectievere hulp kunnen bieden aan jongeren en gezinnen.

Vanuit de jeugd-ggz bestond overigens veel bezwaar tegen het plan om dit onder te brengen bij gemeenten.⁶ Dit zou immers kunnen leiden tot minder samenhang met de somatische zorg terwijl psychische en somatische klachten sterk kunnen samenhangen. Ook zou een onwenselijke knip ontstaan met de volwassenen-ggz; dit zou tot problemen leiden in de overdracht van achttien-min naar achttien-plus. Toch is de jeugd-ggz onder de verantwoordelijkheid van gemeenten komen te vallen met als doel om integrale diagnostiek en zorg aan jeugdigen met problemen op meerdere vlakken te versterken. Door de decentralisatie van de jeugd-ggz hebben gemeenten meer regiemogelijkheden gekregen, zodat een financiële prik-

2 LVB: licht verstandelijke beperking; ggz: geestelijke gezondheidszorg.

3 CBSJeugdmonitor, <https://jeugdmonitor.cbs.nl/begrippen-en-toelichtingen/Jeugdzorg>.

4 Zie ook www.nji.nl/sites/default/files/2021-07/Wat-is-het-verschil-tussen-jeugdzorg-en-jeugdhulp-handout.pdf.

5 M.R. Bruning, Y.N. van den Brink & E.C.C. Punselie, *Jeugdrecht & jeugdhulp*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2020, p. 637.

6 Zie over het uitgebreide lobbytraject vanuit de jeugd-ggz M.R. Bruning, Y.N. van den Brink & E.C.C. Punselie, *Jeugdrecht & jeugdhulp*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2020, p. 638-639.

kel zou ontstaan om te investeren in zelfmanagement en eigen kracht, preventieve ggz en lichte vormen van zorg. Dit is bedoeld om het beroep op de specialistische jeugd-ggz te verminderen.⁷ In 2019 bleek uit onderzoek naar de positie van de jeugd-ggz binnen de jeugdhulp dat de jeugd-ggz nog te veel als aparte sector binnen de jeugdhulp opereerde, terwijl het juist de bedoeling van de Jeugdwet was om integrale hulp en ondersteuning te bieden.⁸

De hulp aan jeugdigen met een verstandelijke beperking die onder de Jeugdwet valt, omvat het merendeel van de totale zorg voor deze doelgroep. Hieronder valt ook de zorg voor licht verstandelijk beperkte jeugdigen met gedragsproblemen, zoals Orthopedagogische Behandelcentra (OBC's) en de zorg in Multifunctionele Centra (MFC's) voor verstandelijk beperkte jeugdigen met een psychische stoornis.⁹ Uitgezonderd van jeugdhulp in de Jeugdwet is de verblijfszorg voor jeugdigen die in verband met hun verstandelijke beperking hun hele leven lang zorg nodig zullen hebben; deze zorg wordt via de Wet langdurige zorg geregeld.¹⁰

Jeugdhulp kan worden ingezet voor hulp in een vrijwillig of een gedwongen kader. Meestal gaat het om ouders, verzorgers of jeugdigen die zelf om hulp vragen bij een lokaal team of de huisarts. Maar ook kan jeugdhulp worden ingezet in een gedwongen kader na een rechterlijke beslissing tot een maatregel van kindbescherming (meestal een ondertoezichtstelling) of jeugdreclassering. In deze situaties hebben ouders, verzorgers of jeugdigen niet zelf een hulpvraag, maar wordt door beroepskrachten van een gecertificeerde instelling die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van een dergelijke maatregel bepaald welke jeugdhulp nodig is. In die gevallen is sprake van overheidsbemoedening in het gezinsleven ter bescherming van minderjarigen of als reactie op een strafbaar feit en zijn ouders, verzorgers en jeugdigen verplicht om mee te werken aan deze vormen van jeugdhulp. In deze bijdrage zal verder niet worden ingegaan op jeugdreclassering aangezien dit in de kern een andere basis heeft, namelijk het strafrecht als reactie op een strafbaar feit.

7 *Kamerstukken II 2012/13, 33684, nr. 3, p. 50 (MvT).*

8 R.D. Friele, M.R. Bruning, I.L.W. Bastiaanssen, R. de Boer, A.J.E.H. Bucx, J.F. de Groot, T. Pehlivan, L. Rutjes, F. Sondeijker, T.A. van Yperen & R. Hageraats, *De jeugd-GGZ na de Jeugdwet; een onderzoek naar knelpunten en kansen*, Den Haag: ZonMw 2019.

9 *Kamerstukken II 2012/13, 33684, nr. 3, p. 53 (MvT).*

10 M.R. Bruning, Y.N. van den Brink & E.C.C. Punselie, *Jeugdrecht & jeugdhulp*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2020, p. 643. Zie ook de documentaire 'Zorgen voor Indy' van Zembla (2020) waarin duidelijk wordt dat voor jonge kinderen met complexe problematiek in verband met lichamelijke en verstandelijke beperkingen deze verdeling, waarbij zij doorgaans met de Jeugdwet te maken krijgen, niet optimaal passend is; www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/zorgen-voor-indy.

Jeugdhulp kan worden ingezet voor jeugdigen die thuis wonen (ambulant) of uit huis zijn geplaatst op vrijwillige of gedwongen basis. Zo kan een jeugdige op vrijwillige basis binnen het eigen netwerk uit huis zijn geplaatst en bijvoorbeeld opgroeien bij grootouders, of met een rechterlijke machtiging in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp zijn geplaatst; pleegzorg of open of gesloten residentiële zorg zijn vormen van jeugdhulp die kunnen worden ingezet.

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor een herkenbare en laagdrempelige organisatie van jeugdhulp voor jeugdigen, ouders en professionals (art. 2.6 lid 1 onder b Jeugdwet). Lokale teams kunnen op verzoek van een ouder, verzorger of jeugdige doorverwijzen naar jeugdhulp als individuele voorziening via een zogenoemd verleningsbesluit. De jeugdhulp die in een besluit is vastgesteld, wordt door een jeugdhulpaanbieder geleverd die is ingekocht door de gemeente. Niet alleen de lokale teams van gemeenten, maar ook de huisarts, medisch specialist en jeugdarts kunnen verwijzen naar jeugdhulp (art. 2.6 onder e Jeugdwet). Ook voor deze doorverwijzingen naar jeugdhulp is de gemeente financieel verantwoordelijk. De derde en laatste route naar jeugdhulp loopt via gecertificeerde instellingen die maatregelen van kindbescherming en jeugdreclassering uitvoeren. Een gecertificeerde instelling bepaalt of en zo ja welke jeugdhulp aangewezen is bij de uitvoering van een maatregel van kindbescherming (ondertoezichtstelling of voogdij) of jeugdreclassering en overlegt hiertoe met de gemeente waar de jeugdige zijn woonplaats heeft (art. 3.5 lid 1 Jeugdwet). De gecertificeerde instelling mag niet zelf jeugdhulp aanbieden (art. 3.2 lid 2 Jeugdwet). Ook voor jeugdhulp via deze derde verwijzroute is de gemeente financieel verantwoordelijk.

Het aanbod van jeugdhulp wordt verzorgd door jeugdhulpaanbieders die via aanbesteding worden ingekocht door de gemeenten. Er is in Nederland sprake van een enorme hoeveelheid aanbieders. Zo zijn er alleen al in Den Haag 189 jeugdhulpaanbieders, terwijl de wethouder aangeeft niet te weten of alle hulp zoden aan de dijk zet: 'Er wordt geflyerd om reclame te maken voor vormen van jeugdzorg en kinderen worden bij lichte problemen al doorverwezen naar allerlei vormen van jeugdzorg. Het is een verdienmodel geworden'.¹¹ Follow the Money liet in de zomer van 2022 weten dat de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd het toezicht op de inmiddels meer dan 7000 jeugdhulpaanbieders niet meer aankan.¹² Vanuit de Tweede Kamer zijn regelmatig vragen gesteld aan de verantwoordelijke bewindslieden over deze problematiek.

11 RTL nieuws 18 december 2022, www.rtlnieuws.nl/nieuws/politiek/artikel/5353790/wordt-code-zwart-kabinet-van-ooijen-jeugdzorg-als-we-nu-niets-doen; zie ook het dossier 'Zorgcowboys' van Follow the Money, www.ftm.nl/dossier/zorgcowboys.

12 https://twitter.com/FTM_nl/status/1549671192193372162.

Het is duidelijk dat de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd maar beperkt toezicht kan houden op de vele jeugdhulpaanbieders. Daarbij is uit de bijdrage van Antonides, Grijsbach en Hilbers in dit preadvies duidelijk geworden dat er voor wat betreft het toezicht vanuit de inspectie nog wat te leren en te verbeteren valt als gekeken wordt naar het toezichtkader en de kwaliteitseisen die gelden voor de gezondheidszorg. Zo biedt de Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg (Wkkgz), de kwaliteitswet voor (gezondheids)zorg, meer bescherming aangezien onder meer disfunctionerende beroepskrachten sneller in beeld komen dan mogelijk is onder de Jeugdwet en zij na disfunctioneren minder gemakkelijk bij een nieuwe werkgever aan de slag kunnen gaan (via de ‘meldplicht disfunctioneren’ en ‘de vergewisplicht’). Ook biedt de Wkkgz aan burgers meer rechtsbescherming dan de Jeugdwet omdat zorgaanbieders verplicht zijn om zich aan te sluiten bij een door de minister erkende geschilleninstantie, wat niet het geval is voor jeugdhulpaanbieders.

De bedoeling van de decentralisatie met de Jeugdwet was dat door meer aandacht voor preventie en zelfredzaamheid het gebruik van jeugdhulp zou afnemen. Maar in de afgelopen jaren is een tegengestelde beweging zichtbaar: in 2015 kreeg één op de tien jongeren onder de achttien jaar jeugdhulp, terwijl dit in 2021 één op de 7,5 jongeren is.¹³ Volgens het CBS ontvingen in 2021 461.000 jongeren tot 23 jaar jeugdzorg (bijna 10% van alle jongeren van nul tot en met 22 jaar): 450.000 daarvan ontvingen jeugdhulp, 41.000 hadden een maatregel van kinderbescherming en 8.000 hadden een jeugdreclasseringsmaatregel.¹⁴ In 2015 ging het nog om 363.000 jongeren die jeugdzorg kregen.¹⁵ Steeds meer jeugdigen krijgen dus jeugdhulp, en daarvoor is steeds meer geld nodig. Gemeenten geven meer geld uit aan jeugdhulp dan ze van het Rijk krijgen, en daarom zijn jaarlijks extra middelen aan gemeenten ter beschikking gesteld (zie verder par. 4). In de bijdrage van Antonides, Grijsbach en Hilbers in dit preadvies wordt aangegeven dat jongeren en gezinnen met complexe hulpvragen niet altijd passende zorg krijgen, terwijl jongeren en gezinnen met relatief eenvoudige vragen soms te makkelijk medische labels krijgen opgeplakt en de daarbij behorende hulp krijgen toegewezen. Met andere woorden: de jeugdigen met de zwaarste, meest complexe en urgentste hulpvragen lijken meer in de kou te staan dan jeugdigen met relatief eenvoudige hulpvragen. Ervan uitgaande dat de zwaarste vormen van zorg vaak gepaard

13 CBS Jaarrapport Jeugdmonitor 2022, Inleiding; <https://longreads.cbs.nl/jeugdmonitor-2022>.

14 CBS Jaarrapport Jeugdmonitor 2022, hfdst. 3.1, <https://longreads.cbs.nl/jeugdmonitor-2022>.

15 CBS Jaarrapport Jeugdmonitor 2022, hfdst. 3.1, <https://longreads.cbs.nl/jeugdmonitor-2022>.

gaan met gedwongen overheidsinterventie in het gezinsleven waarbij een positieve verplichting hoort om effectieve jeugdhulp in te zetten, is dit opvallend te noemen.

3 Jeugdhulp vanuit kinderrechtenperspectief

Vanuit het perspectief van jeugdhulp vallen uit relevante internationale en Europese kinder- en mensenrechten verschillende aandachtspunten te formuleren. Denise Verkroost voerde hier uitgebreid onderzoek naar uit als onderdeel van haar promotieonderzoek.¹⁶ Zij formuleert na een grondige analyse van internationale en Europese kinder- en mensenrechten in haar proefschrift uit 2022 enkele fundamentele uitgangspunten die ten grondslag moeten liggen aan een jeugdhulpverleningsstelsel. Zij onderstreept dat de overheid de primaire opvoedingsverantwoordelijkheid van ouders moet respecteren en de verplichting heeft om, als dat nodig is, passende bijstand en ondersteuning te bieden.¹⁷ Ook leidt zij uit relevante mensen- en kinderrechtenstandaarden af dat ouders en kinderen moeten worden betrokken en geïnformeerd bij besluitvorming over de inzet van zorg. Voor adolescenten die volwassen genoeg zijn, geldt ten aanzien van besluiten over behandelingen met betrekking tot hun gezondheid of ontwikkeling dat zij een recht op *informed consent* hebben. Zij gaat uitgebreid in op het recht van kinderen op bescherming tegen alle vormen van geweld, op respect voor privé- en gezinsleven, op goede gezondheid en procedurele rechten waaronder het recht van kinderen om te worden gehoord ten aanzien van elke beslissing die hen aangaat.

Verkroost geeft aan dat uit relevante internationale en Europese standaarden valt af te leiden dat nationale overheden veel ruimte hebben als het gaat om de vormgeving van het nationale jeugdhulpverleningsstelsel.¹⁸ Dit heeft er onder meer mee te maken dat verschillende relevante rechten sociale rechten betreffen, verplichtingen om te vervullen en positieve verplichtingen ten aanzien waarvan de vrijheid van staten nog groter is. Beperkte middelen kunnen dan een reden zijn waarom zij nog niet volledig zijn geïmplementeerd. Zij presenteert in haar proefschrift verschillende fundamentele uitgangspunten die zijn geformuleerd

16 D.S. Verkroost, *‘Met zachte drang’. Uitgangspunten voor jeugdhulpverlening op het snijvlak van vrijwilligheid en dwang* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2022, hfdst. 4.

17 D.S. Verkroost, *‘Met zachte drang’. Uitgangspunten voor jeugdhulpverlening op het snijvlak van vrijwilligheid en dwang* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2022, p. 163.

18 D.S. Verkroost, *‘Met zachte drang’. Uitgangspunten voor jeugdhulpverlening op het snijvlak van vrijwilligheid en dwang* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2022, p. 183.

met inachtneming van de concepten van minimale kernverplichtingen en geleidelijke verwezenlijking bij sociaaleconomische rechten. Deze uitgangspunten zijn mede gebaseerd op het onderscheid tussen verplichtingen van de overheid om burger- en politieke rechten enerzijds, en sociaaleconomische rechten anderzijds te respecteren, beschermen en vervullen. De belangrijkste doelstelling van een jeugdhulpstelsel is volgens haar ‘om de menselijke waardigheid en een optimale ontwikkeling van het kind te verzekeren’.¹⁹ Om dit doel te bereiken, moet een aantal uitgangspunten ten grondslag liggen aan het jeugdhulpverleningsstelsel:

1. Het kind is drager van rechten; het kind heeft daarnaast recht op bijzondere zorg en bescherming; autonomie en zelfbeschikking van het kind staan centraal.
2. Ouders dragen de primaire verantwoordelijkheid en de overheid draagt de secundaire verantwoordelijkheid voor de opvoeding van het kind.
3. De overheid moet zorgen voor passende ondersteuning van ouders en voorzieningen om een optimale ontwikkeling van het kind te verzekeren. Daarbij geldt ook dat de overheid moet waarborgen dat de nodige medische hulp en gezondheidszorg aan alle kinderen wordt verleend en dat bij de realisatie van dit recht in principe geen achteruitgang mag optreden.
4. Bescherming tegen geweld of kindermishandeling voor elk kind door de overheid.
5. Een scheiding van het kind van diens ouder(s) is een ultimum remedium.
6. Het kind en diens ouder(s) moeten worden betrokken bij besluitvorming met betrekking tot zorg, ondersteuning en ingrijpen.

Ten slotte beantwoordt Verkroost in dit onderdeel van haar proefschrift de volgens haar prangendste vraag, namelijk of het Europese en internationale kinderen mensenrechtenkader een recht op jeugdhulpverlening bevat dat verplichtingen voor de overheid met zich meebrengt. In het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) is geen expliciet recht op jeugdhulp neergelegd, maar

‘op basis van dit onderzoek kan zeer goed worden beargumenteerd dat de verschillende bepalingen uit met name het IVRK puzzelstukjes vormen die samen als een “recht op jeugdhulpverlening” bestempeld kunnen worden. Het veelomvattende recht op het genot van de grootst mogelijke mate van gezondheid, het recht op optimale ontwikkeling en het recht op respect voor de menselijke waardigheid en lichamelijke en geestelijke

19 D.S. Verkroost, *‘Met zachte drang’. Uitgangspunten voor jeugdhulpverlening op het snijvlak van vrijwilligheid en dwang* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2022, p. 183.

integriteit vormen hierbij samen met de overige algemene beginselen en de verplichtingen van de overheid om ouders te ondersteunen bij hun opvoedingsverantwoordelijkheid en om mishandeling te voorkomen, de kern van de puzzel'.²⁰

Zij onderbouwt dit standpunt met een holistische benadering van de rechten van het kind. Deze zienswijze is naar mijn mening plausibel en interessant, aangezien dit voor kinderen en hun ouders of verzorgers aanspraken op hulp oplevert die zijn af te leiden uit de samenhang van verschillende IVRK-bepalingen. Verkroost stelt dat een recht op jeugdhulp de meeste overeenkomsten zal vertonen met sociale rechten, waarop de concepten van progressieve realisatie en minimale kernverplichtingen van toepassing zijn.²¹

Hierbij is het van belang om onderscheid te maken tussen het recht op bescherming van het kind en het recht op autonomie en zelfbeschikking. Deze beide uitgangspunten die vanuit internationale en Europese mensen- en kinderrechten af te leiden zijn, kunnen conflicteren. Daarbij heeft het IVRK, zoals duidelijk werd in de bijdrage van Sombroek en Liefwaard in dit preadvies, het recht van minderjarigen als zelfstandig rechtssubject op autonomie – die toeneemt met de zich ontwikkelende vermogens van het kind – als centrale pijler van het verdrag vastgelegd. Daarbij is het recht van elk kind op bescherming, waarbij de belangen van het kind centraal staan, een andere pijler. Hoe de balans tussen autonomie en bescherming op basis van het IVRK moet uitvallen, is niet altijd duidelijk, want zowel bescherming als autonomie speelt dus een belangrijke rol, waarbij de ouders kinderen moeten begeleiden en ondersteunen bij het realiseren van hun rechten.

Hoe dan te bepalen wat de doorslag geeft? Is het bijvoorbeeld nodig dat het recht op jeugdhulp door een jeugdige of zijn of haar ouders of verzorgers kan worden geweigerd? Verkroost lost dit dilemma als volgt op. Het kind en – afhankelijk van de leeftijd van het kind – diens ouders moeten vrijelijk, ondubbelzinnig en goed geïnformeerd toestemming geven voor jeugdhulp. Maar aan dat gebrek aan toestemming kan voorbijgegaan worden als dit noodzakelijk wordt geacht, proportioneel is, bij wet geregeld is en op zorgvuldige wijze plaatsvindt.²² Met andere

20 D.S. Verkroost, *'Met zachte drang'. Uitgangspunten voor jeugdhulpverlening op het snijvlak van vrijwilligheid en dwang* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2022, p. 190.

21 D.S. Verkroost, *'Met zachte drang'. Uitgangspunten voor jeugdhulpverlening op het snijvlak van vrijwilligheid en dwang* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2022, p. 190.

22 D.S. Verkroost, *'Met zachte drang'. Uitgangspunten voor jeugdhulpverlening op het snijvlak van vrijwilligheid en dwang* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2022, p. 192.

woorden, er zal telkens op basis van de concrete omstandigheden van het geval een afweging van deze rechten moeten worden gemaakt. Het uitgangspunt is dat autonomie en zelfbeschikking vooropstaan, maar vooral als het gaat om ernstige vormen van geweld in het gezin of om jonge kinderen die nog niet in staat zijn om hun mening te geven, zal het recht op bescherming van het kind de doorslag kunnen geven, ook als het kind zelf niet instemt met jeugdhulp.

4 Recente ontwikkelingen in de jeugdhulp en jeugdbescherming

Het is vervolgens de vraag of Nederland voldoende tegemoetkomt aan het vanuit relevante mensen- en kinderrechtenstandaarden af te leiden recht op jeugdhulp voor kinderen en hun ouders of verzorgers. Daarvoor is het van belang om recente ontwikkelingen in de jeugdhulp en jeugdbescherming onder de loep te nemen.

In de voorgaande bijdragen is al genoemd dat in de afgelopen jaren sprake is van een toename van het gebruik van jeugdhulp en dat daarmee de aanname dat met een decentralisatie bij invoering van de Jeugdwet door meer nadruk op preventie en zelfredzaamheid de vraag naar jeugdhulp zou verminderen, onjuist is gebleken. Juist steeds meer jeugdigen en ouders of verzorgers zijn gebruik gaan maken van jeugdhulp. Met de budgettaire beperkingen voor de gemeenten waarmee de decentralisatie in 2015 gepaard ging, heeft dit tot grote financiële problemen voor gemeenten geleid en deze problemen leiden tot een toename van de wachtlijsten, zo maakt ook de bijdrage van Van der Mersch duidelijk. Daarom heeft het Rijk in de afgelopen jaren telkens extra geld toegezegd zodat gemeenten overeind konden blijven. Het is gebleken dat het niet vanzelfsprekend is dat gemeenten vanuit hun financiële verantwoordelijkheid voor jeugdhulp de regie kunnen voeren en daarmee de uitgaven aan jeugdhulp kunnen beperken. Aangezien jeugdigen en gezinnen niet alleen via lokale teams van de gemeente, maar ook via de huisarts, jeugdarts of medisch specialist of via gecertificeerde instellingen verantwoordelijk voor jeugdbescherming en jeugdreclassering toegang hebben tot jeugdhulp, hebben gemeenten te maken met verwijshrouten waar zij niet de volledige regie over hebben, al is steeds meer sprake van intensief overleg van gemeenten met deze andere verwijzers dan de lokale teams. In de bijdrage van Van der Mersch is ingegaan op de huidige praktijk waarmee gemeenten toch proberen om meer grip te krijgen op de verwijshrouten via de huisarts, zodat daarmee de kosten voor zover dat mogelijk is binnen de perken worden gehouden.

4.1 *Ingewikkeld jeugdhulpstelsel*

Daarbij is in Nederland sprake van een ingewikkeld jeugdhulpstelsel met verschillende schakels oftewel ketenpartners. Zoals duidelijk werd, kan elke jeugdige c.q. kunnen zijn of haar ouders of verzorgers met een hulpvraag over opgroeien of opvoeden aankloppen bij een lokaal team van de gemeente. Het lokale team kan

besluiten tot jeugdhulp via een verleningsbeschikking. In dat geval kan de jeugdige of de ouder of verzorger bij een jeugdhulpaanbieder die is ingekocht door de verantwoordelijke gemeente aankloppen. Een andere route die tot jeugdhulp kan leiden, is de route via Veilig Thuis. Veilig Thuis is het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling. In 2020 kwamen er in totaal 121.970 adviesvragen en 127.330 meldingen binnen bij Veilig Thuis; 63.110 adviesvragen over kindermishandeling en 62.470 meldingen van kindermishandeling.²³ Als de melding gegrond blijkt, zal Veilig Thuis beoordelen of hulpverlening voor het kind wenselijk en haalbaar is. Het blijkt dat na afronding van het onderzoek door Veilig Thuis bijna 50% overdrachten van Veilig Thuis naar lokale teams betreft om vrijwillige jeugdhulp op gang te brengen.²⁴ Maar het kan ook zo zijn dat gezinnen waarover bij Veilig Thuis wordt gemeld niet openstaan voor jeugdhulp. Als Veilig Thuis de inschatting maakt dat ter bescherming van de ontwikkelingsbelangen van een minderjarige hulp wel noodzakelijk is, kan contact worden gelegd met de Raad voor de Kinderbescherming. De Raad is in Nederland belast met de rekwesterende taak om een maatregel van kinderbescherming te verzoeken aan de kinderrechter, waarmee hulp in gedwongen kader kan starten. Bijna 15% van de meldingen over vermoedens van kindermishandeling bij Veilig Thuis leidt tot een verzoek aan de Raad voor de Kinderbescherming tot nader onderzoek naar de noodzaak van een maatregel van kinderbescherming.²⁵ Dat gebeurt dus beduidend minder vaak dan het doorverwijzen naar lokale teams van gemeenten voor jeugdhulp in vrijwillig kader.

In situaties waarbij gezinnen worden geholpen met (vrijwillige) jeugdhulp die onvoldoende lijkt te zijn om de bedreiging van de ontwikkeling van een minderjarige tegen te gaan, is in de praktijk tussen de beide contexten van vrijwillige en gedwongen jeugdhulp een tussenfase ontwikkeld waarin ouders en minderjarigen als het ware op het randje staan van gedwongen hulp, maar toch nog geprobeerd wordt hen te bewegen om op vrijwillige basis mee te werken aan een ‘drangtraject’ zodat het gezin buiten bemoeienis van de kinderrechter blijft.²⁶ In deze fase wordt gebruikgemaakt van jeugdbeschermingstafels, een overleg met beroepskrachten vanuit verschillende organisaties rondom de overgang van het

23 CBS Statline 2021.

24 CBS, *Beleidsinformatie Veilig Thuis: 1e halfjaar van 2019*, Den Haag: CBS 2019, p. 12.

25 M.R. Bruning, ‘Slachtoffers van kindermishandeling: hulp via vrijwillig en gedwongen kader’, in: J. van Doorn e.a. (red.), *Slachtoffers: Onderzoek, beleid en praktijk*, Deventer: Wolters Kluwer 2023 (in druk).

26 D.S. Verkroost & M.R. Bruning, ‘De jeugdbeschermingstafel: niet over, maar met de minderjarige’, in: M.R. Bruning, K.F.M. Klep & E.C.C. Punselie (red.), *De invloed van 30 jaar Kinderrechtenverdrag in Nederland – perspectieven voor de rechtspraak*, Deventer: Wolters Kluwer 2020, p. 63-78.

vrijwillige naar het gedwongen kader van hulp. In een aantal gemeenten wordt gebruikgemaakt van deze jeugdbeschermingstafels. De aanleiding voor de inzet van een jeugdbeschermingstafel is vaak een melding vanuit het vrijwillige kader. Tijdens het overleg bespreken beroepskrachten, vaak in aanwezigheid van de ouders en de minderjarige van twaalf jaar en ouder, de aanwezige zorgen of problemen in het gezin met als doel om met elkaar te beslissen welke vormen van jeugdhulp voor het gezin nodig zijn om de veiligheid van een minderjarige te waarborgen en te overwegen of er redenen zijn om de Raad voor de Kinderbescherming te verzoeken om een raadsonderzoek te starten.²⁷ Aan een dergelijk overleg kunnen behalve een voorzitter en een secretaris ook een medewerker van een lokaal team, van Veilig Thuis, van een jeugdhulpaanbieder, van de Raad of van een gecertificeerde instelling meedoen. De uitkomst van een dergelijk overleg is dat het gezin wordt terugverwezen naar jeugdhulp in vrijwillig kader, dat een beschermingsonderzoek door de Raad wordt gestart of dat een dergelijk onderzoek onder bepaalde voorwaarden wordt uitgesteld. In dat laatste geval wordt hulp binnen vrijwillig kader ingezet, maar is deze hulp niet langer vrijblijvend. Deze niet-vrijblijvende hulp wordt ook wel aangeduid met de term ‘drang’ of ‘preventieve jeugdbescherming’.

4.2 Drangkader

Het is opmerkelijk dat het ‘drangkader’ in de praktijk is ontstaan en geen enkele wettelijke basis heeft. Er worden in het drangkader namelijk soms zware ingrepen in het gezinsleven ingezet, zoals urinecontroles, contact- en omgangsbepalingen tussen ouder(s) en kind en soms zelfs een uithuisplaatsing van het kind. De Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) en de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (RVS) geven in hun rapport van 2019 over drang aan dat de grens tussen niet-vrijwillige jeugdbescherming en vrijwillige hulp niet helder is en dat dit onwenselijk is. Volgens deze adviesorganen moet voortaan gesproken worden over ‘intensieve vrijwillige hulp’ en mogen drangtrajecten geen inbreuk maken op fundamentele rechten van ouders en kinderen.²⁸ Verkroost concludeert dat in plaats van over ‘drang’ gesproken moet worden van ‘casus-regietrajecten’ die alleen op basis van toestemming (*informed consent*) van ouders en jeugdigen mogen worden ingezet, waarbij alle rechtswaarborgen voor ouders

27 D.S. Verkroost & M.R. Bruning, ‘De jeugdbeschermingstafel: niet over, maar met de minderjarige’, in: M.R. Bruning, K.F.M. Klep & E.C.C. Punselie (red.), *De invloed van 30 jaar Kinderrechtenverdrag in Nederland – perspectieven voor de rechtspraktijk*, Deventer: Wolters Kluwer 2020, p. 69.

28 Raad voor de Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming en Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, *Intensieve vrijwillige jeugdhulp: heldere grenzen aan drang in de jeugdzorg*, Den Haag 2019.

en jeugdigen die gelden in vrijwillig kader onverkort van toepassing zijn.²⁹ Als niet meer van vrijwilligheid kan worden gesproken, is volgens haar altijd een wettelijke grondslag nodig.

Als de Raad voor de Kinderbescherming na onderzoek besluit tot het indienen van een verzoek tot een maatregel van kinderscherming, doorgaans eerst een maatregel van ondertoezichtstelling, beslist de kinderrechter hierover nadat alle partijen, inclusief de minderjarige van twaalf jaar en ouder,³⁰ zijn gehoord. Als een maatregel wordt uitgesproken, wordt een gecertificeerde instelling benoemd die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de maatregel. Jeugdbeschermers of gezinsmanagers die voor de gecertificeerde instelling werken, zullen het gezin gaan begeleiden en bezien of jeugdhulp moet worden ingezet en derhalve een jeugdhulpaanbieder betrokken moet worden bij de uitvoering van de maatregel.

4.3 Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming

Het huidige jeugdhulpstelsel is complex en traag en anno 2022 heeft Nederland te kampen met lange wachtlijsten en lange doorlooptijden voor kinderen in de knel die het hardst hulp nodig hebben. Ook in de Tweede Kamer is in de afgelopen jaren herhaaldelijk aandacht gevraagd voor de noodzaak tot verbetering en vereenvoudiging van de jeugdbeschermingsketen. In reactie daarop hebben de minister voor Rechtsbescherming en de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) op 30 maart 2021 het ‘Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming’ aangeboden.³¹ Dit scenario schetst op hoofdlijnen hoe de kind- en gezinsbescherming er over vijf tot tien jaar uit zou kunnen zien en heeft als doel de jeugdbescherming effectiever te maken en slimmer te organiseren. Er wordt een nieuw jeugdbeschermingsstelsel gepresenteerd met in de kern een lokaal team voor alle jeugd- en volwassenproblematiek in de brede zin van het woord. Verder worden nieuwe Regionale Veiligheidsteams in het leven geroepen, met specialistische expertise op het terrein van ontwikkelingsbedreigingen en veilig-

29 D.S. Verkroost, *‘Met zachte drang’*. *Uitgangspunten voor jeugdhulpverlening op het snijvlak van vrijwilligheid en dwang* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2022, p. 378-380. Zie ook D.S. Verkroost, ‘Vrijwillig, niet vrijblijvend; Informed consent bij de inzet van “drang” of “intensieve vrijwillige hulp” in het jeugdhulpverleningsstelsel’, *Tijdschrift voor Gezondheidsrecht* 2021/4, p. 350-356.

30 De rechtbank Amsterdam nodigt sinds enkele jaren minderjarigen vanaf acht jaar uit voor een kindgesprek in familie- en civiele jeugdzaken; de rechtbank Zeeland-West-Brabant is met een pilot gestart en nodigt ook kinderen vanaf de leeftijd van acht jaar uit.

31 Brief van de minister voor Rechtsbescherming en de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 30 maart 2021, *Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*, bijlage bij *Kamerstukken II* 2020/21, 31839, nr. 771.

heid. Het overgrote deel van de taken van de Raad voor de Kinderbescherming, gecertificeerde instellingen en Veilig Thuis zou moeten opgaan in de kerntaken van deze Regionale Veiligheidsteams.³² Deze organisaties, die nu nog naast elkaar bestaan, zouden dus moeten opgaan in één nieuwe organisatie. In 2022 worden de plannen uit het Toekomstscenario verkend in elf proeftuinen. De vooruitstrevende voorstellen uit het Toekomstscenario zijn zowel bijzonder als hard nodig gezien de grote zorgen over het huidige jeugdhulpstelsel en de problemen in de praktijk. Maar het is de vraag hoe lang het nog zal duren voordat de plannen uit dit scenario daadwerkelijk tot een nieuw, effectiever stelsel zullen leiden.

4.4 *Voldoende passende jeugdhulp tijdig beschikbaar?*

Volgens de Jeugdwet zijn gemeenten verantwoordelijk voor een kwalitatief en kwantitatief toereikend aanbod van jeugdhulp (art. 2.6 Jeugdwet). Uit de eerste evaluatie van de Jeugdwet in 2018 is gebleken dat ouders die hebben meegewerkt aan het onderzoek aangeven veel moeite te hebben gedaan om de hulp te krijgen en kritisch zijn over de snelheid waarmee de hulp kwam.³³ Ook blijkt het voor ouders vaak onduidelijk waar zij terecht kunnen voor hulp. Gemeenten blijken positief over de decentralisatie: vrijwel alle gemeenten zijn van mening dat er voldoende en toegankelijke hulp beschikbaar was. Vanuit de lokale teams vindt echter een groot deel van de respondenten de wachttijden en wachtlijsten bij jeugdhulpaanbieders een belangrijk knelpunt.³⁴ Respondenten die werkzaam zijn bij jeugdhulpaanbieders geven aan dat de jeugdhulpplicht en de toegang tot vrijwillige jeugdhulp tot de grootste knelpunten van de Jeugdwet behoren. Zij zijn ook heel kritisch over de expertise en kwaliteit van lokale teams. Binnen het gedwongen kader, waar een extra verantwoordelijkheid ligt bij de samenleving om te voorzien in passende hulp voor gezinnen en jeugdigen die worden geconfronteerd met maatregelen die hun worden opgelegd, blijkt dat het onvoldoende lukt om tijdig passende hulp te organiseren. Rechter worden geconfronteerd met het feit dat bepaalde vormen van hulp niet zijn ingekocht door een gemeente.³⁵

32 M.R. Bruning & J. van Boven, 'Het toekomstscenario kind- en gezinsbescherming: vooruitstrevende plannen voor een effectiever jeugdbeschermingsstelsel', *Journaal Ggz en recht* 2022, nr. 2, p. 104-109.

33 R.D. Friele, M.R. Bruning, I.L.W. Bastiaanssen, R. de Boer, A.J.E.H. Bucx, J.F. de Groot, T. Pehlivan, L. Rutjes, F. Sondejker, T.A. van Yperen & R. Hageraats, *Eerste evaluatie Jeugdwet – na de transitie nu de transformatie*, Den Haag: ZonMw 2018, p. 528.

34 R.D. Friele, M.R. Bruning, I.L.W. Bastiaanssen, R. de Boer, A.J.E.H. Bucx, J.F. de Groot, T. Pehlivan, L. Rutjes, F. Sondejker, T.A. van Yperen & R. Hageraats, *Eerste evaluatie Jeugdwet – na de transitie nu de transformatie*, Den Haag: ZonMw 2018, p. 529.

35 R.D. Friele e.a., *Eerste evaluatie Jeugdwet – na de transitie nu de transformatie*, Den Haag: ZonMw 2018, p. 529.

In de wetsevaluatie worden wachttijden en wachtlijsten als belangrijk knelpunt benoemd, waarbij wordt aangegeven dat inzicht hierin ontbreekt.

Een andere belangrijke conclusie uit deze wetsevaluatie is dat de in de Jeugdwet geregelde rechtswaarborgen voor betrokkenen in de praktijk nog onvoldoende worden waargemaakt. Zo zeggen cliënten vaak niet bekend te zijn met de mogelijkheid tot inzet van een vertrouwenspersoon of cliëntondersteuner. Verder wordt de inzet van drangmaatregelen, zoals dit hierboven al werd besproken, genoemd als voorbeeld van gebrekkige rechtsbescherming aangezien deze werkwijze wettelijk niet is geregeld en daardoor juridische waarborgen voor ouders en jeugdigen ontbreken.³⁶

In de evaluatie wordt verder aandacht gevraagd voor de budgettaire krapte, die door gemeenten als meest genoemde knelpunt wordt genoemd. De samenloop van de invoering van de Jeugdwet in 2015 met de aankondiging van een vermindering van het beschikbare budget was dan ook ongelukkig te noemen, aangezien er voor de combinatie van innovatie en continuïteit weinig budgettaire ruimte was.³⁷ Inmiddels is gebleken dat de budgettaire krapte niet slechts een tijdelijk probleem was, maar een structureel probleem is.

Van der Mersch geeft in haar bijdrage aan dit preadvies aan dat het recht op jeugdhulp veel minder goed gewaarborgd is in de Jeugdwet en de daarbij behorende regelgeving dan het recht op zorg op grond van de Zorgverzekeringswet en de Wet langdurige zorg. Waar een jeugdige nu precies recht op heeft, verschilt van gemeente tot gemeente. Dit leidt volgens haar tot ongelijkheid, mede gezien de grote mate van vrijheid die gemeenten hebben gekregen om de procedure, aard en inhoud van de aangeboden voorzieningen te bepalen. Er bestaan geen algemene bepalingen ter afbakening van de jeugdhulp, zoals dat bijvoorbeeld het geval is in de Zorgverzekeringswet. Ook is zij van mening dat die vrijheid van gemeenten niet leidt tot het bieden van maatwerk, zoals dat met de Jeugdwet was beoogd. Met haar maak ik me zorgen over deze ongelijkheid, die verder wordt versterkt door het gebrek aan transparantie bij beslissingen over jeugdhulp. Het kan toch niet de bedoeling zijn dat mondige ouders die zelf actief onderzoek doen andere vormen van jeugdhulp toegekend krijgen dan ouders die dat niet doen of daartoe niet in staat zijn.

36 R.D. Friele e.a., *Eerste evaluatie Jeugdwet – na de transitie nu de transformatie*, Den Haag: ZonMw 2018, p. 532.

37 R.D. Friele e.a., *Eerste evaluatie Jeugdwet – na de transitie nu de transformatie*, Den Haag: ZonMw 2018, p. 542.

Ook in de eindevaluatie Wet herziening kinderbeschermingsmaatregelen van 2022 door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) blijken de grote problemen in de uitvoering van de jeugdhulp en jeugdbescherming, waaronder te weinig aanbod aan passende hulp, lange wachtlijsten en doorlooptijden en te weinig beschikbare jeugdbeschermers om de maatregelen in gedwongen kader die zijn opgelegd door de rechter uit te voeren, een serieuze belemmering om de doelen van deze wet, die tegelijk met de Jeugdwet is ingevoerd, te realiseren. In de eindevaluatie concluderen de onderzoekers dat de invloed van het huidige haperende jeugdbeschermingsstelsel en de problemen bij de uitvoering van de jeugdbescherming zo groot zijn, dat zonder verbeteringen op dit punt de uitvoering van deze wet niet kan verbeteren, ook al worden wettelijke aanpassingen doorgevoerd.³⁸ Het gaat om financiële tekorten voor voldoende aanbod van jeugdhulp bij gemeenten, met name voor zwaardere (specialistische) vormen van jeugdhulp, aanbestedingsproblematiek, wachtlijsten en lange doorlooptijden, tekorten aan jeugdbeschermers en een ingewikkeld jeugdhulpstelsel met verschillende ketenpartners.³⁹ Deze knelpunten hebben bij velen tot grote zorgen geleid over het jeugdbeschermingsstelsel en de uitvoering van maatregelen van kinderbescherming.⁴⁰

Dit werd ook bevestigd door de rapporten van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd en Justitie en Veiligheid. Deze inspecties luidden vanaf 2019 al driemaal de noodklok over het stelsel voor minderjarigen die te maken krijgen met een maatregel van kinderbescherming en omschrijven de jeugdbescherming als ‘de intensive care van de samenleving’ die tekortschiet, wat onaanvaardbaar is.⁴¹ In september 2022 lieten deze inspecties zelfs weten dat hun toezichthoudende taak ten aanzien van de jeugdbeschermingsketen is uitgeput en dat zij niet langer zullen

38 M.R. Bruning, K.A.M. van der Zon, D.J.H. Smeets & H.J. van Boven, *Eindevaluatie Wet herziening kinderbeschermingsmaatregelen – nieuwe rechtsgronden in een haperend jeugdbeschermingsstelsel*, Den Haag: WODC/Boom juridisch 2022.

39 Zie ook K.A.M. van der Zon, M.R. Bruning, D.J.H. Smeets & H.J. van Boven, ‘De wet herziening kinderbeschermingsmaatregelen geëvalueerd – een overzicht van de belangrijkste bevindingen’, *FJR* 2022, nr. 11, p. 316-323.

40 Zie ook onder meer de brandbrief van kinderrechters: ‘Rechters luiden noodklok over voortdurende verslechtering van zorg voor kwetsbare kinderen’, rechtspraak.nl, 11 mei 2022, waar ook in de bijdrage van Janssen-Witteveen in dit preadvies naar wordt verwezen.

41 IGJ en Inspectie JenV, *Kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd. Toezicht bij de jeugdbescherming en jeugdreclassering*, Utrecht: IGJ en Inspectie JenV 2019; IGJ en Inspectie JenV, *Voortgangsrapportage kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd*, Utrecht: IGJ en Inspectie JenV 2020; IGJ en Inspectie JenV, *Kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd. Landelijk rapport 2021 vervolgtoezicht*, Utrecht: IGJ en Inspectie JenV 2021; zie ook IGJ en Inspectie JenV, *Stand van zaken jeugdbeschermingsketen*, IGJ en Inspectie JenV 2022.

optreden wanneer de oorzaken van het niet naleven van wet- en regelgeving liggen in het onvoldoende realiseren van een toereikend aanbod van jeugdbescherming en jeugdhulp.⁴² De inspecties vroegen de minister voor Rechtsbescherming en de staatssecretaris van VWS daarbij met klem – met een verwijzing naar artikel 19 IVRK – om op korte termijn nadere invulling te geven aan hun stelselverantwoordelijkheid voor passende bescherming en hulp aan deze kinderen en te komen tot een crisisbeleid dat leidt tot adequate bescherming van kinderen die ernstig in hun ontwikkeling worden bedreigd. Sinds 2019 hadden deze inspecties al vastgesteld dat de Nederlandse overheid haar verantwoordelijkheid voor kinderen die ernstig in hun ontwikkeling worden bedreigd, onvoldoende invult en hebben de inspecties de grenzen van het toezicht opgezocht. Zij geven nu aan dat zij vanuit het toezicht geen effect of verandering meer kunnen bewerkstelligen op problemen die buiten de instellingen die betrokken zijn bij jeugdbescherming liggen. Rechterlijke beslissingen ter bescherming van kinderen kunnen niet worden uitgevoerd en wettelijke normen worden niet nageleefd door gecertificeerde instellingen; daarmee krijgt volgens de inspecties een deel van deze kinderen voor wie de overheid verantwoordelijk is, niet de noodzakelijke hulp.

Dezelfde zorgen over de grote problemen rondom de jeugdhulp en jeugdbescherming bestaan bij alle partijen die betrokken zijn bij maatregelen van kinderbescherming, zo blijkt uit de wetsevaluatie van 2022, zowel bij professionals als bij ouders, pleegouders en jongeren. De zorgen over het jeugdhulpstelsel en de uitvoering van de jeugdbescherming waren vanaf 2015 al groot, maar zijn in de afgelopen jaren alleen maar toegenomen.⁴³ Dat roept volgens de onderzoekers vanuit het perspectief van artikel 8 EVRM vragen op over de legitimiteit van overheidsbemoediging in het gezinsleven door de inzet van jeugdbescherming, vooral als dat leidt tot een uithuisplaatsing.⁴⁴

42 Brief IGJ aan de minister voor Rechtsbescherming en de staatssecretaris van VWS van 9 september 2022 (toezicht jeugdbeschermingsketen), www.igj.nl/puslicaties/brieven/2022/09/13/signaalbrief-toezicht-jeugdbeschermingsketen.

43 Zie hierover ook: I. Weijers, 'Dossier jeugdzorg. Extra miljarden lossen problemen niet op; nieuw plan jeugdbescherming zorgt voor extra problemen', *NJB* 2021/1800 en L.A. Huitema, 'Leidt beleidsvrijheid van gemeenten bij de organisatie van Veilig Thuis tot rechtsongelijkheid?', *Tijdschrift voor Jeugdrecht* 2020, afl. 1.

44 M.R. Bruning, K.A.M. van der Zon, D.J.H. Smeets & H.J. van Boven, *Eindevaluatie Wet herziening kinderbeschermingsmaatregelen – nieuwe rechtsgronden in een haperend jeugdbeschermingsstelsel*, Den Haag: WODC/Boom juridisch 2022, p. 283.

Dat dit in de dagelijkse praktijk van kinderrechtshouders tot ingewikkelde dilemma's leidt, blijkt duidelijk uit de bijdrage van kinderrechtshouder Janssen-Witteveen in dit preadvies. Zo kan het tekort aan plekken voor kinderen die niet meer thuis kunnen wonen met zich brengen dat kinderen meerdere keren worden overgeplaatst en niet op een passende plek terechtkomen: wat is dan het minst slecht voor een kind, thuisblijven in een onveilige situatie met ouders die onvoldoende opvoedcapaciteiten hebben of een plaatsing van crisisplek naar crisisplek?

Ook het VN-Kinderrechtencomité maakt zich zorgen over de Nederlandse situatie binnen de jeugdbescherming. Zo wordt Nederland aangespoord om uithuisplaatsingen op basis van enkel economische factoren te verbieden en gezinnen juist te ondersteunen; dit zal een reactie zijn op de discussie rondom uithuisplaatsing van kinderen uit gezinnen die te maken kregen met de toeslagenaffaire.⁴⁵ Ook maakt het VN-Kinderrechtencomité zich zorgen over de vele spoeduisplaatsingen van kinderen in Nederland en de vele overplaatsingen van kinderen die uit huis zijn geplaatst; spoeduisplaatsingen en overplaatsingen zouden moeten worden tegengegaan en de inzet van pleegzorg en gezinshuizen zou moeten worden versterkt.⁴⁶

4.5 *Voldoende rechtsbescherming?*

In de eindevaluatie van de Wet herziening kinderbeschermingsmaatregelen wordt rechtsbescherming, ofwel het gebrek daaraan, als een rode draad gepresenteerd. De aandacht voor rechtsbescherming blijkt zowel uit het literatuuronderzoek, het jurisprudentieonderzoek als het praktijkonderzoek. Zo is in recente uitspraken van de Hoge Raad een duidelijke tendens zichtbaar waarin de Hoge Raad steeds kiest voor de mogelijkheid die betrokkenen de meeste rechtsbescherming biedt.⁴⁷ Uit het literatuuronderzoek en de interviews met alle betrokkenen bij een maatregel van kinderbescherming komen verschillende zorgen naar voren over rechtswaarborgen en rechtsbescherming. Daarbij gaat het onder meer om de zwakke positie van ouders en kinderen bij voogdij, de zwakkere bescherming van kinderen in gezinshuizen vergeleken met kinderen in pleeggezinnen en de rechtsbescherming

45 UN Committee on the Rights of the Child, 'Concluding Observations on the combined fifth and sixth periodic reports of the Kingdom of the Netherlands', 9 March 2022, CRC/C/NLD/Co/5-6, par. 24.

46 UN Committee on the Rights of the Child, 'Concluding Observations on the combined fifth and sixth periodic reports of the Kingdom of the Netherlands', 9 March 2022, CRC/C/NLD/Co/5-6, par. 25.

47 M.R. Bruning, K.A.M. van der Zon, D.J.H. Smeets & H.J. van Boven, *Eindevaluatie Wet herziening kinderbeschermingsmaatregelen*, Den Haag: WODC/Boom juridisch 2022, par. 7.6.

van ouders en kinderen bij een uithuisplaatsing.⁴⁸ Ook in de *Factsheet Uithuisplaatsingen*, die in 2022 op verzoek van Parlement en Wetenschap is opgesteld voor de Tweede Kamer, wordt genoemd dat uit juridisch-wetenschappelijke bevindingen blijkt dat het gebrek aan rechtsbescherming het belangrijkste knelpunt is voor burgers die te maken krijgen met een uithuisplaatsing.⁴⁹ Zoals in de bijdrage van kinderrechter Janssen-Witteveen in dit preadvies wordt genoemd, loopt er momenteel een reflectietraject van familie- en jeugdrechters/raadsheren waarin de vraag centraal staat hoe rechters bij de uitvoering van hun wettelijke taak rechtsbescherming bieden aan kinderen en hun (pleeg)ouders en hoe hun rol er ten aanzien van rechtsbescherming in individuele gevallen uit moet zien; de resultaten worden begin 2023 verwacht. De toeslagenaffaire en de gezinnen die met de toeslagenaffaire te maken kregen, en vervolgens met de uithuisplaatsing van een of meer kinderen, was de aanleiding voor dit reflectietraject.

In reactie op de eindevaluatie reageerde de minister voor Rechtsbescherming op 18 november 2022 met de brief ‘Plan ter verbetering van de rechtsbescherming in de jeugdbescherming’ aan de Tweede Kamer.⁵⁰ Deze brief was een uitwerking van de toezegging die de minister in september 2022 aan de Tweede Kamer deed. Als reactie op verschillende juridische rapporten die duidelijk maakten dat de rechtsbescherming in de jeugdbescherming op veel punten tekortschiet, beloofde de minister een plan om de rechtsbescherming in de jeugdbescherming te verbeteren. In deze brief zegt de minister onder meer toe dat het gelet op het beginsel van *equality of arms* van groot belang is dat ouders in de jeugdbescherming goed juridisch ondersteund worden. Hij stelt daarom gedurende anderhalf jaar kosteloze rechtsbijstand beschikbaar voor ouders die te maken krijgen met een uithuisplaatsing.⁵¹ Dit gaat samen met een monitoring van in hoeverre de kosteloze rechtsbijstand van een advocaat aan ouders de benodigde juridische ondersteuning en rechtsbescherming biedt en met welke kosten en neveneffecten dit gepaard gaat.

48 M.R. Bruning, K.A.M. van der Zon, D.J.H. Smeets & H.J. van Boven, *Eindevaluatie Wet herziening kindbeschermingsmaatregelen*, Den Haag: WODC/Boom juridisch 2022, par. 7.5.

49 M.R. Bruning, K.A.M. van der Zon, L.R.A. Alink & S. van der Asdonk, *Wetenschappelijke factsheet uithuisplaatsingen*, 9 februari 2022 (online te raadplegen via www.tweedekamer.nl).

50 Brief van de minister voor Rechtsbescherming van 18 november 2022, *Kamerstukken II 2022/23*, 31839, nr. 913.

51 Brief van de minister voor Rechtsbescherming van 18 november 2022, *Kamerstukken II 2022/23*, 31839, nr. 913.

4.6 Gesloten jeugdhulp

In dit overzicht van recente relevante ontwikkelingen met betrekking tot jeugdhulp en jeugdbescherming mag de gesloten jeugdhulp niet onvermeld blijven. De gesloten jeugdhulp bevindt zich juridisch op het snijvlak van jeugdhulp en jeugdbescherming. De Jeugdwet regelt de gesloten jeugdhulp, terwijl een plaatsing van een jeugdige in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp veelal gepaard gaat met een maatregel van kindbescherming (uit Boek 1 Burgerlijk Wetboek).

In 2022 kan het niemand zijn ontgaan: Stichting Het Vergeten Kind heeft aan het begin van het jaar een sterke lobby gevoerd om gesloten jeugdhulp te stoppen, met medewerking van Jason die wel als boegbeeld van gesloten jeugdhulp gezien kan worden.⁵² Dit heeft geleid tot een petitie 'Ja, gesloten jeugdzorg moet stoppen!' die door 134.122 mensen is ondertekend.

In zijn brief van 14 november 2022 aan de Tweede Kamer laat de staatssecretaris van VWS weten dat het systeem van gesloten jeugdhulp wordt veranderd langs twee sporen: de af- en ombouw van de huidige gesloten jeugdhulpaccommodaties naar regionaal georganiseerde kleinschalige voorzieningen als eerste spoor, en een tweede spoor met als eindstation nul gesloten plaatsingen.⁵³ Dat laatste wil zeggen dat eventuele noodzakelijke vrijheidsbeperkende maatregelen uiteindelijk niet meer gepaard gaan met plaatsingen in gesloten jeugdhulpaccommodaties. Er zal dus daadwerkelijk gewerkt worden aan het stoppen van gesloten jeugdhulp voor jeugdigen met ernstige opvoed- of opgroei problemen.

Ondertussen is er ook een wetsvoorstel aanhangig bij de Tweede Kamer waarin de interne rechtspositie van jeugdigen in de gesloten jeugdhulp anders wordt geregeld.⁵⁴ Het doel van dit wetsvoorstel is het verbeteren van de rechtspositie van jeugdigen die op basis van een rechterlijke machtiging in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp zijn geplaatst. De toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen zal met meer waarborgen worden omgeven met als uitgangspunt het 'nee, tenzij'-beginsel. De aanleiding voor het wetsvoorstel was de thematische wetsevaluatie 'Gedwongen zorg' (ZonMw) uit 2014, waaruit bleek dat de rechten en beperkingen van jeugdigen die met een strafrechtelijke titel gesloten zijn geplaatst in een justitiële jeugdinrichting, uitvoeriger zijn geregeld dan die van

52 Zie o.m. het verhaal van Jason op: www.hetvergetenkind.nl/stop/verhalen/jason. Zie ook de documentaire Jason van Maasja Ooms uit 2022, www.npostart.nl/2doc/21-11-2021/VPWON_1333777.

53 Kamerbrief over stand van zaken jeugdzorg, 14 november 2022, www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/11/14/kamerbrief-overstand-van-zaken-jeugdzorg.

54 *Kamerstukken II* 2021/22, 35942, nr. 1-4 (Wet rechtspositie gesloten jeugdhulp).

jeugdigen met een civielrechtelijke titel. In deze thematische wetsevaluatie werd een harmonisatie aangeraden van de rechten van jeugdigen in de gesloten jeugdhulp, de justitiële jeugdinrichtingen en de gedwongen zorg via de gezondheidsrechtelijke route (Wvggz en Wzd). In een eerder conceptwetsvoorstel was getracht een regeling te maken voor jeugdigen die via strafrechtelijke en civielrechtelijke titel gesloten waren geplaatst en was het gezondheidsrecht er al buiten gehouden, maar ook deze beperktere harmonisatie is niet gelukt; het huidige wetsvoorstel richt zich slechts op de rechten van jeugdigen in accommodaties voor gesloten jeugdhulp. In de bijdrage van Dörenberg wordt de urgentie duidelijk om nu eindelijk echt werk te maken van harmonisatie voor het verlenen van gedwongen zorg aan jeugdigen. Tot op heden is die harmonisatie volgens haar steeds beperkt gebleven tot het afstemmen van uitgangspunten, terwijl er grote verschillen in rechtspositie bestaan. De rechtspositie van jeugdigen in de open jeugdhulpinstellingen die te maken krijgen met vrijheidsbeperkende maatregelen en jeugdigen in de gesloten jeugdhulp is beduidend zwakker dan die van jeugdigen die te maken krijgen met vrijheidsbeperkende maatregelen in de psychiatrie en de verstandelijkgehandicaptenzorg. Ik ben het dan ook zeer met haar eens dat nu eindelijk werk zou moeten worden gemaakt van een serieuze verkenning van een 'Wetsvoorstel gedwongen zorg voor jeugdigen'.

Het is overigens de vraag of het streven om gesloten jeugdhulp te stoppen ook uiteindelijk zal leiden tot nul geslotenjeugdhulpplaatsingen, aangezien er in Nederland een kleine groep jeugdigen is met ernstige en complexe problematiek die wellicht niet in een open setting geholpen willen of kunnen worden. Zal dit voor deze doelgroep niet tot een toestroom richting de jeugd-ggz leiden en is dit wenselijk? Ook valt te bezien hoe in een stelsel zonder gesloten jeugdhulp zal worden omgegaan met vrijheidsbeperkende maatregelen; zullen jeugdigen in open jeugdhulpinstellingen niet veel meer te maken gaan krijgen met dergelijke maatregelen en hoe staat het dan met hun rechtsbescherming? Maar het streven naar een sterke vermindering van geslotenjeugdhulpplaatsingen is naar mijn mening zeker belangrijk en nodig.

4.7 *Toename psychische problematiek sinds corona*

Een laatste relevante ontwikkeling die niet zozeer gaat om relevante wet- en regelgeving en de uitvoering daarvan, maar een ontwikkeling vanuit de samenleving betreft, is de toename van het aantal crisismeldingen en escalerende psychische problematiek als gevolg van corona. Hoewel de mentale klachten onder jongeren in de loop van 2022 weer langzaam zijn afgenomen, blijkt uit recent onderzoek van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) dat bijna de helft van de jongeren stress ervaart (47%); een derde van de jongeren ervaarde in sep-

tember 2022 mentale klachten.⁵⁵ Vanuit GGZ Nederland werd in februari 2022 gemeld dat het aantal jongeren dat tegen problemen aanloopt sinds de coronauitbraak flink is toegenomen; ggz-instellingen kunnen de druk niet aan, de wachtlijsten zijn lang en de situatie thuis wordt dan doorgaans onhoudbaar.⁵⁶ Ook is er een toename van het aantal kinderen dat op de ic's belandt na een suïcidepoging en zijn er grote wachtlijsten voor onder meer hoog specialistische zorg zoals complexe problematiek en eetstoornissen.

Het Rijk heeft daarom in 2021 extra geld beschikbaar gesteld voor de acute jeugd-ggz; de grootste belemmering in het realiseren van passende oplossingen blijkt de krapte op de arbeidsmarkt.⁵⁷ Ook wordt ingezet op het helpen van jongeren bij het voorkomen van psychische klachten.⁵⁸

Zoals al genoemd werd in de bijdrage van Sombroek en Liefwaard maakt het VN-Kinderrechtencomité zich voor Nederland ook zorgen over het hoge aantal jeugdigen met mentale klachten, het hoge aantal suïcides onder jeugdigen en de lange wachtlijsten voor jeugdigen die psychische hulp zoeken.⁵⁹ Nederland zou moeten zorgen voor voldoende passend hulpaanbod voor deze doelgroep en zou tevens moeten inzetten op preventieve maatregelen.

5 Ten slotte

In het preadvies 'De jeugd, de zorg en het recht' is de crisis in de jeugdhulp en jeugdbescherming als een rode draad terug te vinden. Dit leidt op vele fronten tot grote zorgen en problemen bij het bieden van hulp aan jeugdigen en gezinnen in vrijwillig of gedwongen kader. In situaties van gedwongen hulp via een jeugdbeschermingsmaatregel die door de kinderrechter is opgelegd, is dit extra nijpend, omdat het Rijk als stelselverantwoordelijke de verantwoordelijkheid heeft om kinderen bij ernstige ontwikkelingsbedreigingen te beschermen als ouders dat niet kunnen. Overheidsinterventies in het gezinsleven zonder dat gegarandeerd kan worden dat passende jeugdhulp beschikbaar is of een jeugdbeschermer om

55 RIVM, *Mentale gezondheid jongeren*, www.rivm.nl/gezondheidsonderzoek-covid-19/kwartaalonderzoek-jongeren/mentale-gezondheid.

56 <https://ggz.nl/problemen-in-jeugd-ggz-lopen-op-toename-van-crisisgevalen/>.

57 Kamerbrief over stand van zaken jeugdzorg, 14 november 2022, www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/11/14/kamerbrief-over-stand-van-zaken-jeugdzorg.

58 Zie het actieplan MIND Us van 2022; www.ggznieuws.nl/actieplan-mind-us-toename-psychische-klachten-bij-jeugd-nu-voorkomen/.

59 UN Committee on the Rights of the Child, 'Concluding Observations on the combined fifth and sixth periodic reports of the Kingdom of the Netherlands', 9 March 2022, CRC/C/NLD/Co/5-6, par. 29.

de wettelijke taak tot uitvoering van de maatregel te realiseren, roepen vragen op over de legitimiteit van deze interventies.

De aanname dat er vanuit relevante mensen- en kinderrechten een recht op jeugdhulp kan worden afgeleid die de meeste overeenkomst zal vertonen met sociale rechten, waarop de concepten van progressieve realisatie en minimale kernverplichtingen van toepassing zijn, roept ook de vraag op in hoeverre Nederland aan dit recht op jeugdhulp voldoende invulling geeft. Hierboven zijn voldoende voorbeelden te vinden die tot de conclusie kunnen leiden dat Nederland op dit moment onvoldoende in staat is om het recht op jeugdhulp te garanderen voor kwetsbare kinderen en jongeren. Sinds november 2022 is het ‘code zwart’ in de jeugdbescherming en hierboven werd al duidelijk dat de inspecties in september 2022 deze code zwart ook hebben uitgedragen toen zij lieten weten hun toezichhoudende taak ten aanzien van de jeugdbescherming niet meer te kunnen uitvoeren. Dat baart grote zorgen over een stelsel van jeugdhulp en jeugdbescherming dat voor de kinderen en jongeren met de grootste problemen op dit moment onvoldoende te bieden heeft.

Het is duidelijk geworden dat dringende noodgrepen noodzakelijk zijn. Laat duidelijk zijn dat het onmogelijk is om in de complexe problematiek rondom het jeugdhulpstelsel (de organisatie) en de beschikbaarheid van jeugdhulp een ‘*quick-fix*’ te bedenken waarmee alle problemen van de baan zijn. Toch worden anno 2022 verschillende discussies gevoerd over te treffen verbeteringen. Zo is het de vraag of de reikwijdte van jeugdhulp (wettelijk) beperkt moet worden om zo de vraag naar jeugdhulp in te dammen. In de bijdrage van Antonides, Grijsbach en Hilbers wordt bepleit dat een minder brede wettelijke definitie van jeugdhulp niet wenselijk is. Zij zien wel een oplossing in een concentratiebeleid voor gespecialiseerde jeugdhulp, zodat capaciteit, kennis(ontwikkeling) en expertise behouden blijven op aangewezen plekken. Deze route is inmiddels ook ingezet vanuit politiek Den Haag: gespecialiseerde jeugdhulp, waaronder ook jeugdbescherming, zou niet langer onder de verantwoordelijkheid van gemeenten moeten vallen maar regionaal geregeld moeten worden. Zelf heb ik eerder geopperd voor de zwaarste vormen van (gespecialiseerde) jeugdhulp, waaronder jeugdbescherming, een Rijks- in plaats van een regionale verantwoordelijkheid te introduceren, zodat dergelijke vormen van jeugdhulp centraal geregeld worden en zo uniform aangeboden kunnen worden voor elke minderjarige in Nederland.

Een andere noodgreep die ik bepleitte, betreft een tijdelijke voorrangsregeling: minderjarigen die met jeugdbescherming te maken krijgen, zouden in dit haperende jeugdhulpstelsel als eerste aanspraak moeten kunnen maken op jeugdhulp omdat hier een extra zware verantwoordelijkheid voor de overheid ligt die gekop-

peld is aan de gedwongen interventie in het gezinsleven van burgers.⁶⁰ Niet voor niets is er in het verleden afgestapt van een dergelijke voorrangregeling voor hulp in gedwongen kader, want het effect daarvan, te weten een aanzuigende werking naar een gedwongen kader, is niet wenselijk. Maar als tijdelijke noodmaatregel kan dit er in elk geval voor zorgen dat de hulp aan de kwetsbaarste kinderen in Nederland snel verbetert. Ook de verantwoordelijke bewindslieden lijken recent heil te zien in een dergelijke voorrangmaatregel; zij hebben een dringend beroep op gemeenten en jeugdhulpaanbieders gedaan om deze voorrang ook daadwerkelijk te gaan verlenen.⁶¹

Daarbij is meer nodig om tot een beter jeugdhulpstelsel met de (snelle) beschikbaarheid van passende jeugdhulp te komen. Zo zal ook moeten worden ingezet op een eenvoudiger stelsel van ketenpartners om zodoende tot kortere doorlooptijden en minder wachtlijsten te komen waarbij jeugdigen en gezinnen sneller geholpen kunnen worden. Gezondheidsrechtexperts kunnen wellicht ook een steentje bijdragen aan het nadenken over en adviseren van acties en maatregelen waarmee de jeugdhulp aan jeugdigen en gezinnen kan worden verbeterd.

In dit preadvies is immers duidelijk geworden dat vraagstukken ten aanzien van jeugdhulp en jeugdbescherming waarmee zorg aan de jeugd kan worden gerealiseerd, in nauwe verbinding staan met het gezondheidsrecht vanuit het perspectief van minderjarigen. Zo geeft bijvoorbeeld de bijdrage van Dörenberg krachtig aan dat een integrale blik op gedwongen zorg voor jeugdigen vraagstukken op dit terrein, zoals hoe om te gaan met drang en de overgang van vrijwillige naar gedwongen zorg, kan verhelderen en kan bijdragen aan verbeteringen. In de wetenschappelijke wereld zijn de terreinen van het gezondheidsrecht en het jeugdrecht nog grotendeels gescheiden als aparte domeinen. Hopelijk geeft dit preadvies aanleiding om deze terreinen meer naar elkaar toe te brengen. Daarmee kan vanuit een juridisch perspectief op zorg aan kinderen en jongeren, in welke vorm dan ook, meer geïntegreerd worden nagedacht over en gewerkt worden aan een verbetering van deze zorg voor elk kind dat dit nodig heeft.

Stelling

Het samenbrengen van het gezondheidsrecht en het jeugdrecht ten aanzien van zorg voor minderjarigen, zoals met dit preadvies is beoogd, moet worden geborgd.

60 Position paper Jeugdbescherming rondetafelgesprek Vaste Kamercommissie J&V 3 november 2022, www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2021A05923.

61 Binnenlands Bestuur 13 november 2022, www.binnenlandsbestuur.nl/sociaal/kabinet-wil-dat-onveilige-kinderen-voorrang-krijgen-jeugdzorg.

